

OMBRES DE CENTREEUROPA

Claudio Magris, nascut a Trieste en una data tan significativa com el 1939, combina la personalitat literària amb l'obsessió per un període històric determinat. El resultat és el seu últim llibre, *No és procedent*, que ofereix alhora literatura i història.

VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Te-**T**enim el costum d'afegir als noms dels éssers humans un parèntesi que inclou la informació mínima sobre les circumstàncies del naixement: la localitat i l'any. Aquestes indicacions no sempre resulten tan reveladores com en el cas de Claudio Magris: el lloc on va néixer és Trieste, l'antic port de l'Imperi Austrohongarès, després incorporat a Itàlia i enyorat per Eslovènia; l'any en què va néixer, 1939, és el de la invasió alemanya de Polònia, que es considera el de l'inici de la Segona Guerra Mundial. Magris va estudiar germanística i es va doctorar amb una tesi sobre el mite dels Habsburg en la literatura austríaca moderna. Resulta temptador vincular les seves circumstàncies natala a la seva

obra, que és una aproximació a Centreeuropa que barreja l'assaig històric i cultural amb la literatura de viatges i els trets autobiogràfics. N'és un exemple el seu llibre més conegut, *El Danubi*, que ressegueix el curs d'aquest riu d'una manera tan personal com documentada.

En els últims anys ens hem habituat a situar la novel·la històrica dins el subgènere de la literatura d'aeroport, ja que la majoria de les obres que es presenten sota aquesta etiqueta no són més que ficcions que situen tot de personatges tòpics en un marc documentat de manera matussera. L'objectiu aparent és seduir lectors que ni s'interessen directament per la història ni manifesten un gust decidit per la lec-

tura, però que estan disposats a invertir unes quantes hores a llegir un llibre que els promet el doble benefici del plaer i del coneixement tot i que sovint els escatima tots dos, ja que resulta massa impersonal per ser literari, i massa viquipèdic per ser històric. *No és procedent*, de Claudio Magris, és dels pocs llibres que ofereixen literatura i història alhora, seguint el solc de *La mort de Virgili*, de Hermann Broch, i de *Memòries d'Adrià*, de Marguerite Yourcenar. Per aconseguir-ho calen dues qualitats que difícilment coincideixen en un sol autor: la personalitat literària, que es tradueix en la capacitat de crear una obra formalment nova, i l'obsessió per un període històric determinat, que permet endinsar-s'hi més enllà de la recollida de dades banals.

COMBINACIONS ARBORESCENTS. *No és procedent* s'articula al voltant de tres elements que es van entortolligant i que donen lloc a combinacions arborescents. En primer lloc, tenim un home «de família austrohispanobohèmia» que vol crear el Museu total de la Guerra per a l'Adveniment de la Pau i la Desactivació de la Història. Durant tota la vida, ha recollit literalment tones de documentació i de materials: tancs, llances, fusells, però també llibres, cartells, citacions, tot el farciment i l'embolcall de la guerra, des de màscares samurais fins a dades sobre els insectes més abundants a les trinxeres. Els capítols dedicats al museu ens endinsen en la història de la guerra amb informacions que deriven cap al mite, la literatura o la comparació inesperada, com ara la que vincula les armes cuirassades amb els animals prehistòrics. Aquesta línia argumental inclou els records de la infantesa a Trieste, les reflexions sobre la importància de la

La Risiera di San Sabba, a Trieste, era un antic dipòsit d'arròs, construït el 1913, i convertit pels nazis en un forn crematori.

Pier Luigi Mora

memòria històrica i articles del Diccionari Universal Definitiu, entre altres.

El segon element del llibre és Luisa Brooks, la dona que s'encarrega de donar una forma concreta al museu. Alternant-se amb els capítols que en descriuen el contingut, accedim a la història de Luisa o, més ben dit, a la dels seus avantpassats. La família del pare, pertanyent a les Trieste United States Troops, ens fa desplaçar al Mississipi i a la Martinica, mentre que la família de la mare ens duu al forn crematori de la Risiera di San Sabba.

En aquest forn crematori, l'únic d'Itàlia, unes cinc mil persones es van convertir en fum. Situat a Trieste, és el tercer element del llibre, i connecta els altres dos, ja que hi va cremar l'àvia de Luisa, i és una de les obsessions del creador del museu. En concret, les inscripcions gravades a les parets i als vàters de la presó pels detinguts que hi havien de morir, les quals recullen els noms dels botxins i també de les persones que, sense ser-ho, hi tenien tractes. El llibre recull la volatilitat d'aquestes inscripcions, que després van ser tapades amb calç i que esdevenen un símbol de la facilitat amb què es poden eliminar els rastres de la història.

Així, l'SS Hauptsturmführer Ernst Lerch, encarregat d'aquell escorxador, va ser després reinsertat a la vida civil, igual com d'altres còmplices van ser acceptats sense problemes per l'alta societat triestina. Magris recorda que hi va haver uns anys en què a un director de cinema neorealista li podien denegar el visat per entrar als Estats Units que concedien a un assassí de La Risiera. El títol del llibre es pot interpretar d'aquesta manera: «És això, l'infern; l'amnistia general, l'absolució abans del procés, la resolució que diu que no és procedent».

LES FORMES DEL RIGOR. Ara bé, si *No és procedent* resulta un bon llibre no és pels temes, sinó sobretot per la manera de tractar-los. En aquest sentit, Claudio Magris es revela com un *storyteller* dotat, amb un doll creatiu i una prosa ondulant que pot recordar la frondositat d'Alejo Carpentier. Combinant el registre culte i l'oral, les invencions i les recreacions, instaurant un desordre

aparent que no és sinó una de les formes del rigor, Magris teixeix uns quants capítols memorables. Recordem-ne dos. El primer, *Un chamacoco a Praga*, recull la biografia d'un indi del Paraguai que recalca a Europa, i s'hi descriuen trets gramaticals, idiosincràtics

Claudio Magris es revela com un *storyteller* dotat, amb un doll creatiu i una prosa ondulant que pot recordar la frondositat d'Alejo Carpentier. Combinant el registre culte i l'oral, les invencions i les recreacions, instaurant un desordre aparent que no és sinó una de les formes del rigor, Magris teixeix uns quants capítols memorables.

i, és clar, armamentístics. El segon, *Soldat Schimek*, està dedicat a Otto Schimek, afusellat pel seu exèrcit, i que, presentat com l'home que es va negar a executar civils polonesos, va esdevenir el símbol austríac de la resistència al nazisme. Investigacions ulteriors van enfosquir aquesta visió, ja que més d'un indici suggeria que el soldat havia estat afusellat perquè havia perdut la seva arma reglamentària, o perquè l'havia abandonada per procurar-se una ració de pa, i que en tot cas era difícil atribuir-li cap gest que es pogués qualificar de polític.

Ha arribat el moment d'inserir un exemple de la prosa de Magris: «La veritat comença destruint els altres i al final es destrueix a ella mateixa; treu el pedestal a un ídol i, pataplam, l'ídol cau, però després també treu el sòcol sobre el qual reposava el pedestal i avall que fa baixada, fins que tota la

terra del voltant s'ha mogut i la veritat també cau de morros i queda engolida per les arenes movedisses que ha provocat».

No és procedent s'enfronta a la guerra amb aquesta actitud. D'una banda, inclou tot de qüestions laterals que sovint resten fora del discurs oficial: determinats passatges de la Bíblia, l'escassa vinculació entre l'odi i la guerra, l'olor que emanava del Führer, els estafadors anglesos que es lucraven amb els bombardejos de Londres, les ombres de l'Associació Italogermànica. D'altra banda, transmet al lector la complexitat de determinats episodis, en particular de l'alliberament de Trieste, on van coincidir i van lluitar els ocupants alemanys, la segona divisió neozelandesa del general Freyberg, el Komanda Mesta Trst eslav i dues brigades italianes enfrontades entre si: la democràtica i la comunista. Finalment, els alemanys van preferir rendir-se davant els neozelandesos i no davant dels comunistes de Tito.

Nombrosos llibres de Claudio Magris han estat traduïts al català. Les editorials Barcanova i Empúries n'han publicat un cadascuna, però Edicions de 1984 n'ha publicat vuit, entre ficció i no-ficció (una distinció no sempre procedent amb aquest autor), a banda de l'estudi sobre Claudio Magris coordinat per Xavier Pla. Tots vuit, i també el d'Empúries, han estat traduïts amb cura per Anna Casassas, a qui agraïm des d'aquí aquesta dedicació. ■

NOVEL·LA
Claudio MAGRIS
No és procedent
Traducció d'Anna Casassas.
Barcelona: Edicions de 1984, 2016, 384 pp.
20.90 €